

נכון לדו"ח החינוך לילדים עם צרכים מיוחדים בישראל שהוגש לוועדת החינוך, התרבות והספורט בסיום שנת 2015 (וייסבלאי, 2015), במערכת החינוך המיוחד לומדים כ-5.3% מכלל התלמידים במערכת החינוך, מתוכם 58% הם תלמידי חינוך מיוחד המשולבים במערכת חינוך הרגילה – כ-112,000 תלמידים, כש-42% הם תלמידי חינוך מיוחד אשר לומדים בבתי-ספר לחינוך מיוחד או כיתות חינוך מיוחד בבתי-ספר רגילים.

שילוב של ילדים בעלי צרכים מיוחדים במערכת החינוך הרגילה, מתבצע על-פי תיקון 7 לחוק חינוך מיוחד, תשמ"ח-1988. לפי תיקון זה, תלמיד משולב מוגדר כך: "ילד בעל צרכים מיוחדים, הזכאי לחינוך חינם לפי סעיף 6(א) לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949(2), אשר ועדת שילוב (כאמור בסעיף 20ד) החליטה על זכאותו לתוספת של הוראה ולימוד ולשירותים מיוחדים לפי פרק זה במוסד חינוך רגיל. תלמיד משולב זכאי, במסגרת לימודיו במוסד חינוך רגיל, לתוספת של הוראה ולימוד וכן לשירותים מיוחדים לפי הוראות פרק זה."

בנוסף, התיקון לחוק קובע את ההגדרות המורחבות של התכנית החינוך הפרטנית עבור התלמיד המשולב במערכת הרגילה: "עם תחילת לימודיו של תלמיד משולב במוסד חינוך רגיל, ובראשית כל שנת לימודים, לא יאוחר ממועד שקבע השר בתקנות, תקבע במוסד החינוך הרגיל, בהתאם להוראות סעיף קטן (ב), תכנית חינוכית יחידנית לכל תלמיד משולב הלומד באותו מוסד. התכנית היחידנית תיקבע, ככל האפשר, מתוך מגמה לשלב את התלמיד בתכנית הלימודים הרגילה, לפי צרכיו של הילד המשולב ובהתחשב בסוגי לקויותיו, בחומרתן ובגילו של התלמיד, והכל במסגרת תכנית השילוב שנקבעה לפי סעיף 20ג ולפי החלטת וועדת השילוב."

מחקרים שונים מצביעים על כך, שמורים בכיתות בהן יש תלמיד משולב מביעים חוסר שביעות רצון או דאגה ממהלך השילוב, ולעיתים גם הורי התלמידים הרגילים מצטרפים לדאגה. אי משמעות הדבר שהמורים וההורים מתנגדים לרעיון השילוב, אלא מתנגדים ליישום השילוב בפועל. כך, על אף ההגדרה בחוק חינוך מיוחד, תשמ"ח-1988 לתכנית החינוך הפרטנית לתלמיד המשולב אשר מבוצעת בתוך בית-הספר המשלב, לא כל המורים המלמדים את הכיתות בהן ישנו תלמיד או תלמידים משולבים, הם חלק מההחלטות בדבר התכנית הפרטנית; לעיתים אינם מקבלים את מלוא הרקע האישי והפדגוגי של התלמיד

החינוך המיוחד הן מגוונות ועשויות להיות שליליות וחיוביות. תלמידי בעלי צרכים מיוחדים המשולבים בכיתות רגילות עשויים לפתח מוטיבציה גבוהה יותר להצליח בכיתה רגילה, וכן יכולים לקבל השראה מתלמידים רגילים והישגיהם. יחד עם זאת, הפער האקדמי אשר עשוי להתקיים בין התלמידים המשולבים למשלבים, עלול לגרור השפעות שליליות על המוטיבציה והביטחון העצמי של תלמידים בעלי צרכים מיוחדים (מילשטיין וריבקין, 2013). כאמור, שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים משפיע גם על ההישגים האקדמיים של התלמידים המשולבים. נראה כי גורמים שונים הביעו חששות מהשפעות שליליות של שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים, על ההישגים הלימודיים של התלמידים הרגילים. זאת בשל הזמן ותשומת הלב שהמורה עשוי להקדיש לתלמיד המשולב, על חשבון התלמידים המשולבים. לעומת זאת, גורמים התומכים במדיניות השילוב, טוענים כי שיטת ההוראה האישית הנהוגה בכיתות משולבות, מקדמת לא רק את התלמידים המשולבים, אלא גם את התלמידים המשולבים.

המחקרים הרבים שבחנו את ההשפעות האקדמיות, אינם מציגים תמונה חד-משמעונית, כשנמצא שמעל מחצית מהספרות בנושא לא הציגה השפעות חיוביות או שליליות של שילוב תלמידים בעלי צרכים מיוחדים על הישגי התלמידים הרגילים. יחד עם זאת, יתכן כי ישנה השפעה דיפרנציאלית על הישגי התלמידים. כך במחקרם של הובר ואחרים (Huber, Rosenfeld and Fiorello, 2001) נמצא שיפור בציונים של תלמידים משלבים בעלי הישגים נמוכים טרם השילוב, ואילו תלמידים בעלי הישגים אקדמיים גבוהים טרם השילוב הציגו ירידה בהישגיהם לאחר השילוב (מילשטיין וריבקין, 2013).

חשוב לציין כי שילוב מוצלח של תלמידים בעלי צרכים מיוחדים במסגרות חינוך רגילות, הוא מאמץ שמוכרח להיות משותף לכלל הגורמים המעורבים – קובעי המדיניות אשר נדרשים לבחון את המדיניות בשטח; גופים המכשירים מורים ותומכי הוראה, אשר יתחשבו בנתוני השטח ויעזרו למורים לרכוש כלים מועילים לשילוב והתמודדות עם מצבים חברתיים ואקדמיים הנובעים משילוב; בתי-הספר המשלבים את התלמידים; המורים הרגילים ומורי החינוך המיוחד, אשר ילמדו ביחד כיצד לבצע את השילוב בצורה היעילה ביותר תוך תמיכה בתלמידים המשולבים והמשלבים כאחד; הורי התלמידים המשולבים והמשלבים, וכן התלמידים המשולבים והמשולבים עצמם.

על אף האמור, לא כל ההורים המרואיינים מודעים לדעותיהם של הורים אחרים על נושא השילוב, אם כי חלקם גורסים כי דעות ההורים האחרים הן חיוביות. אך אם אחת ציינה כי בכיתת השילוב בה נוכח ילדה ישנם הורים שחוששים מהשפעות השילוב על ההישגים האקדמיים של הכיתה: א.מ: "לדעת הורים זה מוריד את הרמה הלימודית, אך לדעתי יש יתרונות וחסרונות. היתרון שיש בכיתה כמה מורות שיכולות לסייע לכלל התלמידים. מהניסיון האישי שלי עד כיתה ו' כמעט כולם מצמצמים את הפער הלימודי וזה יפה לראות את ילדי השילוב הופכים להיות חלק מהכיתה הן ברמה הלימודית והן ברמה החברתית". עם זאת, כל ההורים חשים כי השילוב משפיע לטובה על ילדיהם, בעיקר בלמידת ערכי קבלת האחר והשונה, "ואהבת לרעך כמוך".

נמצא כי הילדים המשולבים משתתפים במרבית הפעילויות הכיתתיות, שמרביתן מותאמות עבורם, זאת פרט למשחקי כדור בכיתה בה יש ילד על כיסא גלגלים, אשר המשחק אינו מותאם עבורו. בנוסף הילדים המשולבים מעורבים חברתית בכיתה, פרט להורה אחד שציין כי הילד המשולב מעורב חברתית באופן חלקי, אך ללא פירוט. לעומת זאת ההישגים הלימודיים של הילדים המשולבים נעים בין הישגיות באותה הרמה כמו יתרת הכיתה; ציונים טובים; רמה בינונית; ומעט מתחת לרמת יתרת הכיתה.

בנוסף, נבחנו השפעות יחס ההורים על השילוב. לצורך כך נבחן קיומו של וועד הורים כיתתי, קבלת החלטות שהוועד מקבל, ומעורבותו בקבלת החלטות בדבר השילוב. נמצא כי על אף קיומו של וועד הורים כיתתי, פרט לכיתה של א.מ. בה צויין שהוועד פעל בנושא מעלית המנגישה את הכיתה לילדי השילוב, הוועד אינו פעיל או מקבל החלטות בנושא שילוב ו/או הילדים המשולבים. לפי עדויות ההורים המשולבים, הורי ילדי השילוב לעיתים הינם חלק מוועד ההורים, אך לא צויין כי הם מעלים נושאים ספציפיים הקשורים בשילוב.